

Басюк О.В.

Одеський державний економічний університет, Україна

Методики оцінки економічного потенціалу регіону

Сучасні події в Україні актуалізують питання вибору стратегії подальшого розвитку країни. Але ж яким би не був вибір, до змін країна підійде з конкретно існуючими ресурсами та економічним потенціалом. За рахунок саме ефективного використання ендогенних ресурсів та потенціалів регіонів можливий стрімкий ріст економіці в цілому. Для того щоб економічно вірно розпорядитися ними потрібно чітко знати їх кількісну наявність. Таким чином, підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіону обумовлює необхідність його кількісного та якісного виміру та оцінки.

Над питаннями оцінки економічного потенціалу регіону працювали вчені в різні історичні періоди. Серед них можна виділити Б.М. Мочалова, О.Ф. Балацького, О.М. Тищенко, М.А. Хвесика, Л.М. Горбача, П.П. Пастушенко, Д.В. Клинового, Т.В. Пепу, О. Климахіну та ін.

Не дивлячись на те, що питанням складових та виміру економічного потенціалу регіонів присвячено багато праць та існує безліч підходів остаточної згоди між науковцями та економістами – практиками не досягнуто. Тому виникає необхідність більш детального вивчення різних підходів до виміру та оцінки економічного потенціалу регіону та розробці нових, що відповідають сучасним процесам в економічній системі.

Одним з радянських економістів, який займався проблемою сутності та структури економічного потенціалу був Б.М. Мочалов. При оцінці вартості економічного потенціалу він пропонував розглядати її як суму вартості витрат минулої праці у вигляді основних виробничих фондів (ВФ) та матеріальних витрат (М), які входять до складу валового суспільного продукту, а також витрат праці на створення національного доходу (НД) плюс вартісна оцінка природних ресурсів. Таким чином, він пропонував розраховувати економічний потенціал за наступною формулою [1]:

$$EP=BF+M+ND+PP$$

Цей підхід до розрахунку економічного потенціалу притаманний для поглядів того часу, коли був проголошений економічний закон соціалізму: чим більше розмір й темпи зростання потенціалу країни, тим швидше має зростати національний дохід, його фонди споживання та накопичення, які визначають рівень народного споживання та темпи розширеного відтворення [1].

З переходом України до ринкових відносин змінилися підходи до оцінки економічного потенціалу. Але існують класичні підходи. Серед них ресурсний підхід до визначення економічного потенціалу як економічної оцінки окремих видів ресурсів: землі, води, лісу, корисних копалин.

В економіці досліджуються різноманітні методологічні підходи до оцінки природних ресурсів. В залежності від завдання оцінки їх класифікують за такими групами [2]:

- 1) затратний підхід;
- 2) результативний підхід;
- 3) затратно-ресурсний підхід;
- 4) рентний підхід;
- 5) відтворювальний підхід;
- 6) монопольно-відомчий підхід.

О.Ф. Балацький при розгляді структури економічного потенціалу виділяє в його складі активну та пасивну частини в залежності від ступеня залучення в господарський оборот. Активна частина економічного потенціалу являє ресурси, які на момент обліку залучені в економічну діяльність. До активної частини відносяться діючі основні виробничі і невиробничі фонди, нормативні запаси матеріальних цінностей у сфері виробництва та обігу, зайнята частина економічно активного населення, залучені природні ресурси реалізовані в технологіях, засобах, предметах та продуктах праці, у науково-технічній інформації. Пасивна частина представлена економічними ресурсами, які є наявними, врахованими, але не задіяні в державному обороті. До них відносяться наднормативні запаси і резерви матеріальних цінностей у сфері виробництва; незайнята частина трудових ресурсів (безробітні, особи, що

ведуть домашнє господарство, учні в працездатному віці); розвідані і враховані, але не залучені до обороту природні ресурси; реалізована в проектах науково-технічна інформація, результати наукових дослідів [3].

Вище згаданий автор пропонує оцінювати економічний потенціал території як визначення його розміру у вартісному виразі активної частини. Так, запропоновані ним чотири показники дозволяють виявити та оцінити резерви економічної системи території, а також оцінити економічну ефективність витрат у відтворенні економічного потенціалу та його елементів:

а) оцінка ступеня залучення економічних ресурсів до господарського обігу через зрівняння оцінок активної частини та загальним розміром економічного потенціалу;

б) оцінка ступеня використання активної частини економічного потенціалу через зіставлення показників реалізації економічного потенціалу з економічною оцінкою активної частини;

в) оцінка ступеня використання повного економічного потенціалу території через зіставлення показників реалізації економічного потенціалу з його економічною оцінкою.

г) оцінка ефективності вкладених коштів до формування та розвитку економічного потенціалу території через порівняння його економічної оцінки з загальним об'ємом економічних ресурсів, які мають кількісний вимір [3].

Таким чином, автор докладно виклав теоретичні підходи до оцінки економічного потенціалу але складними залишається інформаційне забезпечення оцінки економічного потенціалу регіонів через велику кількість показників.

Дослідженням методик оцінки економічного потенціалу регіону займався О.М. Тищенко. Він розробив методику інтегральної оцінки ефективності використання ЕПР з урахуванням впливу складових його елементів, яка ґрунтується на використанні методів таксономічного аналізу та моделі еластичності.

В основу цього методу покладені розрахунки впливу різних ознак інвестиційного, інноваційного, природно-ресурсного та трудового потенціалів на інтегральної оцінки ефективності використання ЕПР [4]. Після вивчення цього методу можна сказати, що він достатньо складний та потребує спеціальних знань у математиці. Але результати його застосування є достатньо переконливими.

За Д.В. Клиновим та Т.В. Пепою економічний потенціал країни за рік розраховується за формулою [5] :

$$\sum \text{ЕПр} = \text{ЕПвр} + \text{ЕПнвр} + \Delta \text{ЕПр}$$

Де $\sum \text{ЕПр}$ - сукупний річний економічний потенціал країни;

ЕПвр – економічний потенціал (сукупна продуктивність) використаних потужностей загально ресурсного комплексу;

ЕПнвр – економічний потенціал ресурсів, не використаних в даному році для потреб суспільного виробництва;

$\Delta \text{ЕПр}$ – додаткові нові потужності, освоєні за рік і використані в суспільному виробництві.

Використання цієї формули для розрахунку регіонального економічного потенціалу є достатньо складним завданням, у зв'язку з обмеженими можливостями регіональної статистики.

Ще одним поглядом на проблему вимірювання економічного потенціалу є методика оцінки економічного потенціалу регіону Климахіної О.М. Вона пропонує розглядати різницю між об'ємами виробництва у період підйому та спаду як потенціал, використовуючи ланцюжок складових елементів: товар – група товарів – підприємство – регіон.

Для оцінки потенціалу регіону в загальному випадку використовують наступні данні: в i -м регіоні ($i=1,2,\dots$) виробляється j найменування товарів ($j=1,2,\dots,m$), які об'єднуються у n товарних групах ($n=1,2,\dots$). Якщо об'єм виробленого товару j у поточному (аналізованому) періоді по регіону визначити

як K_{oj} , а в базовому (який вибрали для порівняння) - K_{bij} , потенціал регіону за об'ємами виробництва товарів можливо оцінити за такими формулами [6]:

1. Отримають кількісну оцінку потенціалу підприємства за об'ємами виробництва j -го товару:

$$K_{ij} = \left(1 - \frac{K_{oj}}{K_{bij}} \right) \cdot 100\%$$

2. Визначають потенціал регіону за об'ємами виробництва товарів:

$$K_{im} = \frac{\sum_{ij} K_{ij}}{m} (\%)$$

3. Знаходять потенціал регіону за об'ємами виробництва в n -групах:

$$K_{in} = \frac{\sum_{im} K_{im}}{n} (\%)$$

Цей метод дозволив визначити рівень розвитку виробничих сил та пріоритетні напрями господарської діяльності по регіонах. Недоліком його є те, що він враховує тільки виробничу складову економічного потенціалу. А такі важливі складові економічного потенціалу як природні, трудові, інвестиційні, інноваційні та інші – не враховані.

Зроблене дослідження дало змогу дійти висновку, що не має єдиної методики яка б дала змогу оцінити та прорахувати не тільки ресурсну складову економічного потенціалу регіону але й не використані можливості. Методики, які пропонуються в основному достатньо складні і не можуть використовуватися звичайними економістами-практиками та бізнесменами для планування своєї економічної діяльності. Існуючі методики не мають свого програмно-інформаційного вираження. Саме над вирішеннями цих питань і будуть зосередженні подальші дослідження та розробки.

Література:

1. Экономический потенциал развитого социализма: Монография / Под ред. Б.М. Мочалова. – М., 1982. – С.278.
2. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Пастушенко П.П. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: Навч. посіб. – К.:Кондор, 2004.-344с.
3. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография/ Под общей редакцией О.Ф.Балацкого. – Суми: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973с.
4. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу. О.М.Тищенко, К.: - ВНТУ, 2004. – 350с.
5. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України: Навч. посіб./ Д.В.Клиновий, Т.В.Пепа. – К.: Центр навч. літ., 2006. – 728с.
6. Климахіна О. М. Використання потенціалу регіонів як чинник підвищення рівня їх пропорційного розвитку : дисертація канд. екон. наук: 08.01.01 / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. — К., 2006. — 187, [30]арк. : рис., табл. — Бібліогр.: арк. 166-187.